

Logická podstata argumentace a limine

Jaroslav Chyba

Obecný tvar právní normy zní: jestliže (hypotéza), pak (dispozice). Ponechávám stranou otázku, zda eventuelní třetí člen, totiž sankce, je součástí téže normy nebo zda tvoří dispozici normy komplementární.¹ Zkoumejme pouze logickou strukturu výše uvedené normy dvoučlenné, konkrétně důsledky její inverze.

Poměrně rozsáhlá kategorie právních argumentů používá úvahu typu a limine, resp. a contrario: nejsou-li splněny podmínky předvídané hypotézou, pak nenastanou důsledky stanovené dispozicí. Tato

úvaha však zřejmě neodpovídá klasické logice: z negace premisy implikace (tj. hypotézy) plyne cokoliv, tedy stejně dobře dispozice jako její negace. Příklad: z výroku „vypiji-li cyankáli, zemřu“ nelze usuzovat „nevypiji-li cyankáli, nezemřu (budu nesmrtelný).“

Argumentace a limine se zejména často opírá o taxativní výčet: pokud právní předpis přiřazuje nějaký důsledek enumerativně vymezenému seznamu právních skutečností, pak tento důsledek nelze spojit se žádnou jinou právní skutečností.

Zajímavé je v této souvislosti porovnání s ma-

¹ PRŮCHA, P.: Správní právo. Obecná část. Masarykova univerzita, Brno 1999, str. 80.

tematickým způsobem vyjadřování. Matematik např. vyjádří podmínku řešitelnosti soustavy lineárních algebraických rovnic takto: „Soustava je řešitelná tehdy a jen tehdy, je-li hodnota matice soustavy rovna hodnotě matice soustavy rozšířené o vektor pravých stran rovnic.“ Obrat „tehdy“ vyjadřuje podmínku postačující a obrat „jen tehdy“ podmínku nutnou. Pokud by tato nutná podmínka nebyla explicitě vyjádřena, pak by to znamenalo, že rovnost hodnoty matice soustavy a hodnoty matice rozšířené sice zaručuje řešitelnost, ale soustava může mít řešení, i když tato podmínka není splněna. Skutečně uzavřený výčet zaručuje právě slovo „jen.“

V právních textech se tento způsob vyjadřování používá poměrně zřídka: „Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního stíhání...“ (Listina základních práv a svobod, čl. 12, odst. 2). Takto formulovaná norma vyjadřuje nezpochybnitelným způsobem, že mimo trestní řízení neexistuje žádný právní podklad pro domovní prohlídku.

Otázka je, jaký právní význam má taxativní výčet, pokud není uveden slovem „jen.“

Evidentní a teoreticky bezproblémové je rozšíření taxativního výčtu jinou normou, která má charakter *lex specialis*. Příklad: zák. č. 71/1967 Sb. (správní řád) stanoví v § 30 taxativně, že správní orgán zastaví řízení při alternativním splnění těchto podmínek:

- vzal-li účastník návrh na zahájení řízení zpět a souhlasí-li s tím ostatní účastníci řízení,
- nebo odpadl-li důvod řízení zahájeného z vlastního podnětu správního orgánu.

Tento taxativní výčet může být rozšířen speciálním zákonem, např. rozšíření podmínek pro zastavení stavebního řízení je obsaženo v § 60 odst. 2, 3 stavebního zákona č. 50/1976 Sb.

Interpretačně nejasná zůstává možnost extenze taxativního výčtu v případě, že není explicitě dána žádným zákonem.

Mám za to, že obecně takovouto možnost nelze vyloučit. In concreto je třeba zvažovat obecné zásady právní a respektovat ústavně zaručená základní práva a svobody.

Příkladem může být § 34 odst. 1 vodního zákona č. 138/1973 Sb., který taxativně vyjmenovává oprávnění správců vodního toku. Tato oprávnění současně stanoví komplementární povinnosti vlastníkům pozemků a provozovatelům vodohospodářských děl, totiž povinnost strpět výkon oprávnění správce toku. Tato povinnost sama o sobě ještě není omezením vlastnického práva ve smyslu čl. 11

Listiny základních práv a svobod, protože vlastnické právo je definováno jako *ius possidendi, disponendi, utendi et fruendi* „v mezích zákona“ (§ 123 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník). Jestliže tedy sám zákon spojuje s vlastnictvím určitého druhu věci určitou povinnost, nejde ještě o omezení, nýbrž o upřesnění obsahu vlastnického práva. O omezení by však nepochybně šlo, kdyby se např. vodohospodářský orgán pokusil taxativně vyjmenovaná oprávnění správců vodních toků extendovat.

Extenze je tedy v tomto typu situací vyloučena proto, že by představovala rozpor s Listinou základních práv a svobod.

Poněkud spornější je dle mého názoru možnost extenze ustanovení § 90 odst. 1 zák. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, které taxativně vyjmenovává případy, na něž se nevztahují obecné předpisy o správním řízení. Obvykle se z tohoto negativního výčtu *per argumentum a limine* dovozuje, že všechna ostatní řízení dle uvedeného zákona se řídí správním řádem. Jak bylo výše uvedeno, je tato úvaha z formálně-logického hlediska nesprávná. Z normy „registrace významných krajinných prvků neprobíhá dle správního řádu“ totiž neplyne vůbec nic např. o udělení souhlasu k některým činnostem dle § 44 téhož zákona. Uvedenou interpretaci lze nicméně přijmout, klademe-li důraz na zásadu právní jistoty: k právní jistotě nepochybně přispívá, jestliže co nejširší okruh předběžných otázek (s výjimkami zákonem explicitě uvedenými) je projednán formou samostatných správních řízení. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že zásada právní jistoty je zpravidla kontradiktorní zásadě úspornosti. Tato obecná pravda zejména markantně vyniká při udělení souhlasu dle § 44 zák. č. 114/1992 Sb. k udělení vodohospodářského souhlasu dle § 13 zák. č. 138/1973 Sb. o vodách, kterýmžto souhlasem se řeší pouze předběžná otázka v meritorním řízení o povolení nějaké činnosti např. dle stavebního, horního či jiného zákona.

Pokud se však dosavadní doktrína i aplikační praxe přiklání k preferenci zásady právní jistoty, pak je vhodné tak činit důsledně a umožnit extenzi taxativního výčtu všude tam, kde to vyžaduje právní jistota – konkrétně např. při zastavení správních řízení v situacích, které nejsou výslovně upraveny ve správním řádu, ale kdy nepochybně dle obecných zásad není jiné řešení (např. zemřel původní navrhovatel, v průběhu řízení byl bez přechodných ustanovení změněn zákon apod). Některé takové situace jsem uvedl v předchozí práci na toto téma².

Závěrem: taxativní výčet není striktně uzavřený. Je věcí odborné erudice aplikujícího právníka,

² CHYBA, J.: O zahájení a zastavení správního řízení. Právní rozhledy č. 4/1998, str. 177–178.

zda v konkrétním případě shledá dostatečné důvody k jeho extenzi. Obecněji pak platí, že argumenty a contrario, a limine apod. nelze akceptovat bez-

výhradně, protože jsou zpochybnitelné formálně-logicky. Použití argumentů tohoto typu by se proto mělo opírat o hlubší právní zdůvodnění.